

Совет Социалисттик Республикалар Эвилелин арттырар дугайында айтырыг талазы-биле СССР референдумун Тыва АССР-ниң девискээринге эрттирер талазы-биле округ комиссияларын тургузар дугайында

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунун Чарлыы

«Бүгү улустун бадылаш-кынынын (СССР референдумун) дугайында» СССР Хойулузунга болгаш «Совет Социалисттик Республикалар Эвилелин арттырар дугайында» айтырыг талазы-биле СССР референдумун организастар болгаш ону эрттирерин халыктар Хемчег дугайында» СССР-ниң Дээди Совединиң 1991 чылдын январь 16-да хүлээп алган доктаалыга дүүшүр Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунун доктаалыры болза:

ССР Эвилелин арттырар дугайында айтырыг талазы-биле СССР референдумун Тыва АССР-ниң девискээринге эрттирер талазы-биле округ комиссияларын тургузар.

Кызылдың № 1 хоорай округу

Гребенкина Наталья Фатеевна — хамаатты камгаладынын республика штатынын склад эргелекчиси.

Григорьев Александр Владимирович — Кызылдың сүт комбинатынын инженер.

Захаренко Елена Федоровна — Кызылдың пассажирлер автооттотранспорт бугурулузун инженер.

Каширова Наталья Богдановна — Тыва АССР-ниң юстиция министрлинин орадачы.

Копышева Надежда Сергеевна — республиканың статистика эргелекчиси килдиз начальниги.

Кузина Вера Ивановна — «Совмеханизм» үрүмнелер сазар салдынын организатору.

Лобачева Эльвира Викторовна — «Фармация» каттыгышынын инспектор-проктору.

Малова Любовь Анатольевна — Тыва суг-мелиорация каттыгышынын инженер.

Нурата Тамара Сувановна — дүлөй уругларын республика школанын библиотектери.

Степанова Игорь Баранович — Тыва тугут материалдары каттыгышынын юрист-консультанты.

Самданчан Мам-оол Хертекович — тугут болгаш улетурут тугут материалдарын аныккаларын профинчелинин республика комитетинин даргазы.

Хаймагомедов Хаймагомед Лизимович — Тыванын дүлө литература болгаш тугутунун артем аныккаларын директору.

Хертен Владимир Санаевич — «Бардык» совхозтун механизатору.

Хой-оол Монгуш Ламажынович — «Хемчигтин сымдык» солунун редактору.

Чикит Бичедей Монгушев — районун санитар-эпидемиология станциязынын кол эмчиси.

Чоюн Хемчигтин № 4 округу

Винников Юрий Доржуевич — улус депутаттарынын Чадана кедээ Совединиң даргазы.

Куулар Каадыр-оол Ком.буевич — улус депутаттарынын Чадана хоорай Советиниң даргазынын орадачысы.

Бай-Тайганын № 2 округу

Адыр Арсений Владимирович — «Тэли» совхозтун проватору.

Аймаа Мая Доржуева —

районун ажил-агыйлар аразында көжүрүр мехко-лопозынын ажилчы.

Бадый-оол Александр Хертекович — «Бай-Тал» совхозтун юрист-претензионни.

Белек-оол Мерген Дармаевич — Тэлинин септел-ге-тудуг участогунун тугут-жузу.

Бурундукай Маадыр Хо-валыгович — районун төп эмнелгезинин дүрген дуза чедирер станциязынын эмчи.

Дамдын Александр Пет-рович — «Кызыл-Даг» совхозтун мал эмчиси.

Иргит Айланмаа Очурова — Тэли суунун авто-транспорт ажил-агыйнын эргелекчиси.

Монгуш Дмитрий Дорбет-ович — РСФСР-ниң ЛКСМ райкомунун бирги секретари.

Монгуш Михаил Шырап-ович — агроулетурут комп-лексиниң ажилдакчыларын профинчел райкомунун дар-газы.

Монгуш Сергей Сандуевич — улус депутаттарынын Чы-раа-Бажы кедээ Совединиң даргазы.

Оржаак Александр Дотан-ович — районун төп эм-нелгезинин кол эмчиси.

Сааа Болот-оол Маадыр-ович — «Ленинчил орун» солунун корреспондентини.

Сат Николай Калчан-оол-ович — РСФСР-ниң Компар-тиянын райкомунун орга-низастыг килдизинин эрге-лекчиси.

Сат Родни Соточик — ра-йонун агроулетурут катты-гышынын кол зоотех-ниги.

Ховалык Дагба Наадым-ович — бойдус камгала-нын талазы-биле район ко-митетинин даргазы.

Ховалык Дартам Меге-Наадымович — районун улус судунун улус судьясы.

Барнов Юрий Викторович — ажил-агыйлар аразынын көжүрүр «Каа-Хем» мехкопозынын механи-ги.

Конюченко Никитфор Петр-ович — пенсионер.

Монгуш Олей-оол Көкөвич — «Кызыл» совхозтун авто-механиги.

Монгуш Чойган-оол Чи-митович — уушш камгала-нын район станциязынын директору.

Самдан Айланмаа Акыр-ооловна — районун кат-тыккан садыг профкомун-ун даргазы.

Сат Урана Хеймер-ооловна — улус депутаттарынын район Советиниң күсөмунун улус өөредилге килдизинин библиотектери.

Тачева Людмила Яков-левна — «Кай-Тей» совхоз-тун юрист-претензионни.

Тулуп Андрей Шон-ович — РСФСР-ниң Компартиязынын райкомунун секретари.

Чавычкан Марина Шара-миевна — улус депутат-тарынын район Советиниң күсөмунун культу-ра килдизинин методни.

Конгар Андрей Борисович — РСФСР-ниң ЛКСМ рай-комунун секретари.

Дутержаа Ира Ондаровна — улус депутаттарынын район Советиниң күсөмунун улус өөредилге килдизинин инспектору.

Монгуш Николай Курте-хажыгаралынын инженер-инспектору.

Монгуш Олей Көк-ооловна — Карл Маркс аттыг совхозтун бухгалтер.

Оржаак Александр Доржу-евич — Бора-Тайга суунун улусчу театрынын режиссе-ру.

Ондар Бичинмаа Херел-ооловна — РСФСР-ниң Компартиязынын райкомунун библиотектери.

Хомушук Тамара Ивановна — Кара-Чыраа суунун исли-садынын килдизинин-чи.

Кулугет Дакзы Ламазан-овна — улус депутаттары-нын район Советиниң дар-газынын орадачысы.

Монгуш Дончут-оол Ый-мажыпович — Сүт-Хол рай-онунун хергелекчилер ни-тителинин товаровед.

Монгуш Николай Ундур-гүевич — районун курте-хайгааралынын инженер-инспектору.

Монгуш Олей Көк-ооловна — Карл Маркс аттыг совхозтун бухгалтер.

Оржаак Александр Доржу-евич — Бора-Тайга суунун улусчу театрынын режиссе-ру.

Ондар Бичинмаа Херел-ооловна — РСФСР-ниң Компартиязынын райкомунун библиотектери.

Хомушук Тамара Ивановна — Кара-Чыраа суунун исли-садынын килдизинин-чи.

Дондуп Мая Күткенмае-ва — Самагалдайнын уруг-лар библиотеканын эрге-лекчиси.

Кок Бадарчы Данызович — Самагалдайнын арга-ыш ажил-агыйнын начальни-ги.

Мартыгар Омак Чигит-ович — районун харылаа бедиринин чолбачы.

Монгуш Александр Шы-рапович — улус депутат-тарынын район Советиниң күсөмунун улус өөредил-ге килдизинин инспектору.

Нурат Орлан Солянович — Чыргаланды суурда клуб эр-гелекчиси.

Оюн Николай Дажневич — Самагалдайнын септел-ге-техника бугурулузунин ма-шина-трактор мастерсалазы-нын эргелекчиси.

Салчан Делгер Баирович — пенсионер.

Сурта Сурта Чучаковна — улус депутаттарынын район Советиниң күсөмунун ча-мында намыс четпел уруг-лар херезини талазы-биле комиссиянын харысалгал-дыг секретари.

Керткелен Александр Ка-валыкович — «Куп-ажыл-дык хосту» совхозтун Чо-дурга салбырын ажилчы-ны.

Комбу Людмила Дмитри-евна — районун хергел-чилер инителелин бугу-теги.

Мижит Донган Серсевич — Ак-Тал суурда хоочунар чевулединиң даргазы.

Ондар Десте Санаева — пенсионер.

Оржаак Дудак Хуневич — РСФСР-ниң Компартия-зынын райкомунун социал-экономика комитетинин даргазынын орадачысы.

Оржаак Сергей Шы-ваевич — Тулуш Кечил-оол аттыг совхозта тугут брига-дазынын проватору.

Сарылар Николай Чедар-ович — РСФСР-ниң Компартиязынын райкомунун харысалгалдыг организасты-чы.

Седеа Людмила Михай-ловна — районун агро-улетурут каттыгышынын чир тургузуучу.

Соскур-оол Зоя Комбу-ооловна — «Ак-Туру» сов-хозтун Кызыл-Даг салбы-рындын ветеринария техни-ги.

Труман Александр Юр-евич — райпрокомбинаттын кол инженери.

Яников Вера Василь-евна — районун төвүткен библиотек системанын директору.

Хертен Анатолий Чанза-нович — районун агро-улетурут каттыгышынын ревизор-бухгалтери.

Барыш-Хемчигтин № 3 округу

Буурулдай Александр Намзыраевич — РСФСР-ниң Компартиязынын район партия организастынын контроль комиссиязынын дар-газы.

Күжүгет Мария Седиповна — улус депутаттарынын район Советиниң күсөмунун ХБАВ-тын эргелекчиси.

Куулар Кушап-оол Се-ревич — районун харылаа бедиринин кол инженери.

Монгуш Римма Максимов-на — «Дөң-Терезин» совхоз-тун кол мал эмчиси.

Олейкин Владимир Иван-ович — Тыва АССР-ниң Кур-тенин ажил-агый чок чорук ко-митетинин район салбырынн начальниги.

Сарылар Елизавета Ду-веевна — улус депутат-тарынын Бардык кедээ Сове-диниң даргазынын орадачы-сы.

Тас-оол Кызыл-оол Тума-тович — районун хергел-чилер нителелин баштаар чепчин даргазы.

Харченко Виктор Захаро-вич — Кызыл-Малалыктын нефтебазанын директору.

Хертен Владимир Санаевич — «Бардык» совхозтун механизатору.

Хой-оол Монгуш Ламажынович — «Хемчигтин сымдык» солунун редактору.

Чикит Бичедей Монгушев — районун санитар-эпидемиология станциязынын кол эмчиси.

Сат Родни Соточик — ра-йонун агроулетурут катты-гышынын кол зоотех-ниги.

Ховалык Дагба Наадым-ович — бойдус камгала-нын талазы-биле район ко-митетинин даргазы.

Ховалык Дартам Меге-Наадымович — районун улус судунун улус судьясы.

Каа-Хеминиң № 5 округу

Ведягин Валерий Федор-ович — РСФСР-ниң Компартиязынын райкомунун партия эге организастынын ажил-агыйларын тала-зы-биле комиссиязынын дар-газы.

Глушков Эдуард Анатоли-евич — районун санитар-эпидемиология станциязы-нын кол эмчиси.

Дриница Леонтий Васи-льевич — районун кино четкининин директору.

Иванов Виктор Матвее-вич — хамаатты камгала-нын район штатынын на-чалыгы.

Калдан Эра Михайловна — РСФСР-ниң ЛКСМ рай-комунун бирги секретари.

Копышев Юрий Андреевич — Сары-Септин арга-ыш ажил-агыйнын директору.

Морозов Борис Алекс-сеевич — Каа-Хеминиң а-ныккаларын ажил-агый-нын директору.

Полов Владимир Иван-ович — сугтаыла сис-темаларын район эргеле-ликчи начальниги.

Самал, Макар Санча-тович — агроулетурут комп-лексиниң ажилдакчыларын профинчел райкомун-ун даргазы.

Сатаев Виктор Александр-ович — улус депутат-тарынын район Советиниң күсөмунун улус өөредилге килдизинин эргелекчиси.

Чигарих Трофим Ан-дреевич — чонгун амылда-лай халдырлазынын рай-он эргелекчиси директору.

Монгуш-Тайганын № 7 округу

Буурудай Сереймаа Иргит-овна — Мугур-Ансы орту-мак школанын башчы.

Дагба Сергей Донганович — улус депутаттарынын район Советиниң күсөмунун кул-тура болгаш спорт көчүткенин даргазы.

Донган Мergen-оол Дот-чут-ович — РСФСР-ниң Компартиязынын райкомунун иштин килдиз эргеле-кчиси.

Доскаар Юрий Донган-ович — улус депутаттары-нын район Советиниң күсөмунун улус өөредилге килдизинин методни.

Иргит Василий Хурел-ович — улус депутат-тарынын район Советиниң күсөмунун саж-хө килдизинин эргелекчиси.

Коже Кара-кыс Миха-йловна — курстарованин район инспекциязынын на-чалыгы.

Конгар Хирли-оол Сал-чатович — улус депутат-тарынын район Советиниң даргазынын орадачысы.

Сат Алыгы Майнакович — РСФСР-ниң ЛКСМ рай-комунун бирги секретари.

Самбу Александр Саа-евич — районун харылаа бедиринин начальниги.

Соур-оол Станислав Сал-чатович — ССР-ниң агро-улетурут бажынын район салбырын эргелекчиси.

Успун Кара-оол Иргитович — улус депутаттарынын Моген-Бүрен кедээ Совединиң даргазы.

Бин-Хеминиң № 9 округу

Бабичев Федор Филипп-ович — өк ортумак шко-лазынын башчы.

Бадма-Назын Раиса Оюн-овна — улус депутаттары-нын район Советиниң күсөмунун архив килдизинин эргелекчиси.

Балбар Александр Ми-хайлович — «Өк» совхоз-тун машина-трактор мас-терсалазынын эргелекчиси.

Бондаренко Людмила Ни-колаевна — коммуна ажил-агыйнын алырлар аразынын район бугурулузунин ин-женери.

Ерзаа Адым-кыс Салча-кович — улус депутаттары-нын район Советиниң күсөмунун улус өөредилге килдизинин методни.

Макукин Виктор Никола-евич — Турунның септел-ге-техника бугурулузунин чо-лаачысы.

Ондар Александр Идей-ович — райпрокомбинаттын ажилчы.

Оюн Юрий Хеймер-оол-ович — улус депутаттары-нын район Советиниң күсөмунун улус өөредилге килдизинин методни.

Самбу Иван Александр-ович — Турунның аш-пунктузуну техника бөлү-түн удуруткучу.

Черепанова Светлана Ивановна — районун төп эмнелгезинин кидловошчи.

Шерин Николай Григор-евич — районун кино чет-кининин директору.

Талдынын № 11 округу

Владинин Маргарита Фе-доровна — пенсионер.

Белобородов Виктор Ильич — Хову-Ансынын автостан-спорт бугурулузунин ин-женери.

Дронин Василий Андре-евич — Балгазын селспоу-нун даргазы.

Ефимов Николай Нико-лаевич — «Резольциянын чалбыкын» совхозтун № 1 хову бригадазынын брига-дир.

Марти-оол Виктор Ва-сильевич — улус депутат-тарынын район Советиниң күсөмунун культу-ра килдизинин эргелекчиси.

Ондар Галина Сергеевна — улус депутаттарынын Эле-гес кедээ Совединиң дар-газы.

Очур Чойган Донганович — «Сосновское» дурулга-бугурулге ажил-агыйнын профком даргазы.

Санчи Георгий Дулуш-евич — ССР-ниң 50 чылы аттыг совхозтун профком даргазы.

Силатина Валентина Ни-коленовна — «Тыва ко-балыт» комбинаттын кал-пал тугут килдизинин эр-гелекчиси.

Стихин Олег Васильевич — РСФСР-ниң Компартия-зынын райкомунун секретари.

Усков Павел Егорович — улус депутаттарынын Ме-жег кедээ Совединиң дар-газы.

Хертег Кара-оол Чап-аюлович — «Сосновское» дурулга-бугурулге ажил-агыйнын партком секрета-ры.

Ховалык Хөктүг-оол Шап-макович — «Коммунизмни херел» совхозтун партком секретари.

Токуну № 13 округу

Болитова Алевтина Да-мыкеевна — Тоора-Хем ор-тумак школанын башчы-сы.

Колес Андрей Демчен-ович — районун партия организастынын контроль комиссиязынын даргазы.

Кучан Евгений Коловач-ович — «Тоора-Хем» совхоз-тун инженер.

Лавинов Бронислав Бро-ниславович — Ырбанын участок эмнелгезинин кол эмчиси.

Магда Валентина Бори-совна — улус депутаттары-нын район Советиниң күсөмунун организастыг килдизинин эргелекчиси.

Одумати Галина Миха-йловна — районун төп эмнелгезинин медицина сест-разы.

Оржаак Делгер-оол Ай-дын-Хович — «Дорожнин» кооперативин ажилчы.

Оржаак Нина Содунабия-овна — районун хергел-чилер нителелин товаро-веди.

Тамдын-оол Урана Кара-ооловна — «Май 1» сов-хозтун ажилчы.

Тыртый-оол Антонина Ба-раановна — улус депутат-тарынын район Советиниң күсөмунун саж-хө килдизинин улуг экономис-ти.

Шогала Василий Думе-деевич — улус депутат-тарынын район Советиниң күсөмунун улус өөредилге килдизинин инспектору.

Улус-Хеминиң № 14 округу

Бора-Тараа Сонгучук Кы-ргысович — Тулуш Кечил-оол аттыг совхозтун мех-аниги.

Дембирел Сүте Умбар-ович — «Ак-Туру» совхоз-тун кол инженер.

Дамба Далаз-оол Суру-нович — «Найрал» сов-хозтун механиги.

Кауфман Галина Дулуш-евич — районун төп эмнелгезинин профком дар-газы.

Оржаак Делгер-оол Ай-дын-Хович — «Дорожнин» кооперативин ажилчы.

Оржаак Нина Содунабия-овна — районун хергел-чилер нителелин товаро-веди.

Тамдын-оол Урана Кара-ооловна — «Май 1» сов-хозтун ажилчы.

Тыртый-оол Антонина Ба-раановна — улус депутат-тарынын район Советиниң күсөмунун саж-хө килдизинин улуг экономис-ти.

Шогала Василий Думе-деевич — улус депутат-тарынын район Советиниң күсөмунун улус өөредилге килдизинин инспектору.

Улус-Хеминиң № 14 округу

Бора-Тараа Сонгучук Кы-ргысович — Тулуш Кечил-оол аттыг совхозтун мех-аниги.

Дембирел Сүте Умбар-ович — «Ак-Туру» совхоз-тун кол инженер.

Дамба Далаз-оол Суру-нович — «Найрал» сов-хозтун механиги.

Кауфман Галина Дулуш-евич — районун төп эмнелгезинин профком дар-газы.

РСФСР-ниң Компартия-зын Тыва республика ко-митетинин бирги секретари Г. Ч. Ширшин, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Дар-газы Ч.Д. Б. Ондар, рес-публиканын Министрлер Чө-вүлелинин Даргазы Ш. Д. Оржаак, Тыва АССР-ниң улус депутаттары-биле Кызыл хоорай аны-жатары ужуражылгасы сүтүн Политиктин чырыдыш-кын бажыныг болуп эрге-кей.

Ужуражылганын өргөндө аш чаралаш, он бир хо-нган дөрт хамааты-нын негелделерин болгаш хоумдалдарын чыгылганар дыйнаан. Андрей Амак-оол сес алгаш, кол сорулгасы Ч.Д. Б. Ондар, Г. Ч. Шир-шинин ажилындан халаары, чүгө дээр бистер согу-жучулар бис дээрин айткан.

Республиканын социал-эко-номика амдыралында шит-тирелтишпей турар ай-тырылдарын чугаалаан. Он ажилда анык-тар-биле ажилда энжидери-нин талазы-биле тускай про-грамманын барын ол дык-наткан. Л. С. Миндрима парлалганын чепсестери аш чарлаан хамаатыларын дугайында мын эвес медээле-рин дамытканыгга хома-дык илереткен. В. Ш. Саа уурай чүл кадрларын белет-тириче, оларын ажилда-рыгга, чурттаарын таарым-чалыг байдаларын тургу-за-да, амгы үеини, эде тургузушунунун негел-делерине четпейн турарын ужуражылгага айткан.

Аныктарын аразында ке-рек үлгүдир, оорлаар, ажил чок ижилдер эзеш эвес, оларын-биле доштин ажилды чурттап келген. Ол мында анык өбү-дөлери, еспалисттерин чур-талга бажыларын-биле хал-дырбай турар. Уш уругтун башкы Чечек Куулар бичи

УГААН-САРЫЛДЫГ БОЛУП КӨРЭЭЛИҢЕР

тузун бичкири болдунамас, мынчанга кол уткаын айт-тыр бис. Чүве чугаалаан партиянын, куш-ажылдын, одаарнын хоочунарын, одаарнын, кыстарын хөй нуруузу аш чарлаан хама-атыларын негелдери, мындай аныктар айттыр-ларынча сажын салбайн ту-рар дээдин, боттарынын ажил-дал, чурттал өөренин турар черлеринде калдыг четпес-тер барын, чүу негелтинин турарын удуруткучуларга, де-путаттарга чугаалап берген. Республиканын мал, чер ажилы, улетуру, тугуу, суулар оожуу сайзырап ту-рары, кем-херек үлгүдир, оорлаар чоруктарын, ажил чок ижилдерин, бирги ээл-чеге, аныктарын көүдө-дүн болза, удуруткучуларын четпес ажилы дээрин айты-кан.

Бо аныктар-биле ужура-жылга болганда маңа олар-нын дугайында хөй чугаа болган. Келер үеин төлө-тин анык салгакчыларын, өөредип-кичизде р и н г е, ажилдаарыгга, чурттаары-га таарымчалыг байдалдар-ын тургузар дээш партия, совет, ажил-агый, профин-чел, комсомол органнын күчөткөнгөй салын. Хөй а-нык ажилдаарыгга, чуртта-арыгга, байдаларын тургу-за-да, амгы үеини, эде тургузушунунун негел-делерине четпейн турарын ужуражылгага айткан.

Аныктарын аразында ке-рек үлгүдир, оорлаар, ажил чок ижилдер эзеш эвес, оларын-биле доштин ажилды чурттап келген. Ол мында анык өбү-дөлери, еспалисттерин чур-талга бажыларын-биле хал-дырбай турар. Уш уругтун башкы Чечек Куулар бичи

мын бажында чурттал ора-р. Хөй уругтун уузага ол бер-ге болуп турар. Чуртталга бажынын бээрин хоорутус-комдан тургузу негел кел-ген, мындаа-да хандырып бербөөн. Бир хос бажы турган, амаа эки тураа-зы, биле олуруп алырга, алба-дал-биле үндүр сызырып-лаан. Бо бажы чүве чугаа-лаан, республиканын уду-руткучулары аныктарыне кар-нурун, негелде-хоумдала-рыгга дыйнагыр болурун эне чугула деп санаан. «Хемчигтин сымдык» со-лунун редактору, Тыва АССР-ниң улус депу-таты В. У. Хомушук ужуражылга-га сес алгаш, республиканын удуруткучулары уран чүл ажилдакчыларынча сажын салбайн келген шүтүмү-чүл. Он кичкегге эстрада артизи Борис Салчакты кичкрен. Бо талантлыг ки-жикчи чурттаар чери чок,

гостиницалар кезип чоруур, мындаа болза, ол ылак херез уламчылап, Тыва республиканын ат-алла-рын Бүгү-эвилге алдаржы-дып турар.

Куш-ажылдыг хоочуннары Н. О. Олей-оол, М. Б. Дос-так-оол болгаш ескелер-даа аш чарлаан хамаатыларын негелделеринде айткан чет-пестерин чүлүдүзүнүп дет-көөн, ону эдил алырга пар-тия, совет, ажил-агый орган,

мары, аныктар тодаргай аныктарын бир демкиг кы-лырп чугаалап турганар. Ужуражылгага чүве чугаалаан чамдык аныктар, ажилчылар, дайынчы, куш-ажылдыг хоочуннары республиканын бирги уду-руткучулары Ч.Д. Б. Ондар-ны, Г. Ч. Ширшинин ал-бан-дужаалындан халаар дээш, социал-экономикти болгаш политикти кризист чайлаар, болгаш өскө-даа четпестерин эдер дээш бө-лүк хамаатыларын аш чар-лаары шитил алгашын та-рымчалыг эвес деп санаан. Виктор Куулар саналыгга аш чарлаан хамаатыларын чамдык негелделеринде чөп-чөрөшпей, болуун хууда туружун, бодалын илерет-кен. Ч.Д. Б. Ондарын, Г. Ч. Ширшини ажилдан халаар дээш, кол негелдизин ол бу-руу шалган.

Дайынчы хоочуну А. К. Ак-оол чыгалан аныктарга чачыг сөзүн берген. Тыва улустун төгүзүндө мындай болуштун болбаан, нити негелдери салып алгаш, бөлүк анык хамаатылар-нын ал чарлаан чөптүг эвес, четпестерин аш чар-лап тургаш, эдил ал шыда-вас, ол бергелери бир дем-киг кут-ажыл, арга-сүме-биле эдил алыр. Аш чар-лаары дээр четпестерин эдил алырын мын оруу эвес-тир дээрин ол айт-кан, ону дораан соксады-рын негеш.

Ч.Д. Б. Ондар биле Г. Ч. Ширшин ужуражыл-гага чүве чугаалаан, рес-публиканын социал-эконо-микти хөгжүдүлгө дүгелдир, ажилчы чонун амырала-нын демисил бедир дээш ботын хууда калдыг са-лыкчыларын кылып ту-рарын чугаалаан. Аш чар-лаан ижилдерин негел-дери айткан четпестер партия, совет органнын ажил-чорудугаында бар, ону чайлаарынын хемчег-лери мурундаа ажилдап кылдыган, ону боттачдыр дээш ажилдап турар. Ам база катал ол четпестерин эдил алырга чүу кылыр хандыр өөренип көр, сүме-лежип тургаш, чаа хемчег.

Аш чарлаан хамаатылар-нын республиканын ийи удуруткучу алындужаа-нын демисил бедир дээш ботын хууда калдыг са-лыкчыларын кылып ту-рарын чугаалаан. Аш чар-лаан ижилдерин негел-дери айткан четпестер партия, совет органнын ажил-чорудугаында бар, ону чайлаарынын хемчег-лери мурундаа ажилдап кылдыган, ону боттачдыр дээш ажилдап турар. Ам база катал ол четпестерин эдил алырга чүу кылыр хандыр өөренип көр, сүме-лежип тургаш, чаа хемчег.

Там-оол ХЕРТЕК.

ЧУРУКТА: аныктар-биле ужуражылганын үезинде.

ДЕМИР КИЖИ

чадырмын иштн чырай-даа берген ышкан. Чанымда чуу дээр боор, муугаранын улуд демир юван чыдыр! Бажы дээрге бо сууту дег арга деп-дербелчин чүве — дош, ачам шайгыт паш тини чыгуу суугузуче аяктыт. Тапканда иши адилт, шойбон чамырларинг, тш-тыркы, паракаттарын, бичкеч, ак ла, кулактары база тыркыс ортутузда бичин иттеринг. Даганыры чадырдан уяту нун чүе берген, индиктерини бажы база деп-дербелчин. Демир салааларын колдарын сула салып алган. Бер-ле чүве шыгагыны турган-даа ышкан. Алгыттар дээрмиче, нун кайда үнө боор. Чүведен нортпас бодум ам коргуп, деп-бузуму агып чыдаын билни каан чыдыр мен. Ал бодум шуру сирилээр, сулда дүппүн киче-ле-ле мен. Та кайы тире сирийнел чыгген юкки мен. Алар чыдыртыл улуд дээр леки, адырмын калында хос чөк чок. Демир калып чыдыр чыккан алган, Ылчыл сирийнели чыткан улуд калган болдум.

Хепертен отту чапта
келген мен. Хун дал дуу
болу-тур. Чанымга чыта
демир кизи даа чок. Эт
кекнимди даа суйбай мен
сиз хевээр бодум-
болдум. Коргарым даа
хем. Адым кара терин
кыл кылдыр дастылап
артыла даа арамызды
оолапы берген. Шал-бу
адера тыртпай алгам, чавы
латкапаш, Сарыг-Бел кай
сен дэги сидир не дилим.

— Че мытлапшаар, ү
тукү оран и кижини
душпан-дыр сен, огулм —
деп кыргынаам тукпел уде
ген. Шуту уаус кыргы
аамага каттытты.

Авам атамнын тайгалары
жери ала чарнын, атамнын
жери ала чарнын. Бистерди ардагын
чымп чымп экизери-биле чо-
доупкан. Ол хун дыма чыг-
гыт хун болган чүве. Билжы-
жы чымп алган, олекке
дооктузал орупушта, өвүс
даптынды атамнын шавыдар
адын белгал каан турар
болду. Билжыжы дүжүрүп
калган, атамнын чарын
адамдар дээр шай ирил, бир-
де чүве дугайым тутту
уулуска чаа-ла чугаалар эге-
лээр деп орган хире. Авам-
нын улут асылы Кырымчын
дайым атам-биле менделеш-
шын. Дат даайымнын чанын-
га олуруп алды. Авамнын
авазы, ол үелө бөо тире хар-
кын катар алган. Кай Аг-
бай дайым суугар атам-
нын додун-хуусуары даа тей-

Бо төөгү шак-ла мынчаа
тайылдыр чок арткан чүвө
Амгы шагда болза, шынап
ла, чер адаанын азы октар
гай төлөзү ачамынч чады
рынга хонган-дыр деп
даар-дыр мен. Ой, та, кы
билир?!

Сарра КУУЛАР.

Шоодуг

деп билип кагдым. Ону оу таарынып кайызы турумда бажымга база бир чараш бол- дал кирди. Ол уеде чус ак- ша ындыт турган деп сак- тышкын кылдыр арттыры- алып. Соолунде уруг-дары сонуугазын дээш суй бе- лектерим аразыга аппаны салып кагдым. Көскү чегри- аан. Көрүштүү кончут.

Эртенинде чэенден чегге

— Пуқ хай! Ону канчаар
боор га — дэшт олуну алма-
мен дайым тыйпай бар-
гай.

— Адиркатын, ере
дэшт, артынгга ашч-чмен
сарым атай бис — дидим.
Катай ол акшаны кайра
тып алганыны айтырарга
чоруур деп турган тили-
ни чутаадым.

Ону ашч-чмен
— Ындынла, болбай
Мелегей. Ындынла чоп бер-
бээңиз ол? Оон бакша мен
нассага дуужалбай мен. Ам
уези чыткен, алза саазы
ипжакмай — дэшт, мен чо-
гузда чут болганын тайыт-
тыралай деп турган. Аар-
баша мен хомк бердим. Ам
дайымда бээңи жакшыга
акшам хатга астын кай-

тинимеин чугаалаан каа-
дэштэ оёнгө баарыма, ол чо-
гуз, Мээк-билэ карышты
өөвүстө өскөннө изадай
менээ дымнапты. Катан-
дым күүрүм, чаккын өй-
дөдөмчкө найында таапын
лаан олур. Мени кору-
кааш:

— Карманымга кээшп
чораш ишкн мен. Ону
чораш саазын тыптай үй-
чүк чүс актарыны таапкы
чораш тыртпым — дээш
каатар бар.

Чүгө-дэа мыттаадым. Чү-
үрүмгө чаккын чораш чү-
күшкү чүгө-дэа болбайн бар-
ды. Чүгө ол дугайым
сактыпдырнын арткан. Хай-
раан чүс акша!

Сергей ШААЛЫ.

КАРЖЫ СӨС

Хөө баштай балыг кижини
байжы эж чоорган-биле
ораап шарааш, соок сүт
пактадып оңгарып алгаш
Ангыр-Кадайны арныч
сүт бүлгүрүп, аксыңче сүт
кудул, хол-будунга сүд
шымчээшкин кылып турган
база оң кирип алган. Ол
аразында Данзын-Хөө Оюу

Сары-Самдан шерик кишилерге, чак ичкеринде сиздер дээр Даныш-Чоу кээрге, Сары-Самдан адыни нактап, зарыг кижини сиген кырынга чытырылганга! — «Хову-Аксы, эмнелерге!» — дозо карат даан...
Даартазымда Сары-Самдан Могойиын малчыларны биле адгы атгал, айвы болган черме учулсерден Дабын черме учулсерден Беган Хутрак, Дукут Дола Беган Хаа, Хогдул Хо-бон Амвраала-Амвр, Чүдөк Чаинаар Чулдун дээш шурутула мола аттарын арзу чаылган, Чугте Сызы-Адар Сылыз гом, хой кичи алдыс адмыган каяа сестрир Палгылаткан кижиния ин

ЫНАК-ТЫР

Сөзү җимик
АДЫҖ-СОЛДУУ.

Алхалай Базырыкка
ЧУЛУҖМ СУРУНҖУ:

Ырак чырма чорына
Ындырашыл, сарынашыл
Ылакар чыты сечил
Ынжыты мен сөзлө,

ТУДУУ
ХАЙЫР—
САРЫНКА

Ыйлап чүрөм
Ыйлап чоруур састерямде
Ылым-чылым бодал
Ыйлап-тыр мен сенде,
Ылым-чылым сарым

Ылым бурган сагышым
Ыйлап чоруур чүрөм-
Ыйлап-тыр мен сенде,
Ылым-чылым сарым.

ТЕЛЕФОННАРЫ: ♦ редактор — 3.43.31. ♦ орг. 3.41.16;
тапшырылы — 3.33.91; 3.34.17; ♦ приемная — айтырылы
3.34.26; ♦ харысхалгалы секретарь — 3.34.92; 3.34.39;
♦ оралкучылары — 3.45.93 Киндистер ♦ партия, 3.34.93 к
орг. организацтыг болгал идеология — 3.36.82;
3.36.25 Советтер ажылымы — 3.34.98; 3.41.23
жетлеу — 3.34.49; 3.36.73; ♦ кызм ажыл агыш — 2.27.41;
бухгалтер

Чаа ыры

ТАВААР

Ы - РАУ ЧЕР - ЖЕ ... -

РААН ТУ - ДУМ, ЫН - ДЫН - НА

ЛЫП, СЫ - РЫН - НА - ЛЫП, ЫГ -

ЛААР ЧЫ - ГЫЫ СЕТ - КИЛ ... -

НЫР, Ы - НАК - ТЫР - МЕН, СЕ -

Ы - КЭЭ СА - РЫМ ЫГ - РЫМ.

МИНИАТЮРАЛАР

Чалар оттуг одаам болду
Чалбыраантан эстип чор
Карак ажыт ырбай бээр
Кажандаа-даа сеткисе
Сеткилалың далайыңга
Сеп дээштин дүже
Дилерентчин...
Хөрлүг оттуг кезектерин
Хөмүрээрин өлөрү дег,
Чымыл долган хаанум
Чынар бүргө соой берди
Кыраан назын аар чүгү
аалдап кээрге
Кырган-ачам «кызыл-
дуста»
аъттайныт...

РАИСА ТАМБА-СЮРИОН.
Москва хоорай.

Телевидение в

ФЕВРАЛЬ 8

БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.30 «Эртең», 9.00 Мульти-
фильм, 9.20 Дж. Гершвин,
концерт, 9.40 «...16 харга
дир болташ оюн улут на-
ры», 10.25 «Ыянттар уулу-
рда», Уран-чечен фильм,
10.40 Медзелер, 12.15 —
Концерт, 15.15 «Хоо-
йи кыдында амилет», У-
ран-чечен фильм, 20.ги
болжа, 16.15 «Алам, атам
да мен», 10.даал 11 ай че-
р чап урунгу кижинде-
р, 16.45 Улусуу аялгалар,
10.00 «Оуур-хевир», 17.45
«Эшпиге», информация,
«Алама», 18.15 «В биле Д»
программа көргүзүп тур,
18.30 Медзелер, 18.45
ультфильм, 18.50 «Гэг-
ны», Уран-чечен фильм,
19.15 сериал, 19.20 «Херек
ныкыкова болган», Уран-
чечен фильм, 21.00 «...
16», «В биле Д» програм-
ма көргүзүп тур, 00.45 Ки-
ноконцерт, 01.35 — 02.45
Сертикаталы берген чаршы,
уран-чечен телефильм, 1-ги
сериалы.

НИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.15 Эртеңги гимнастика
8.15 Эртең таймалык
фильм, 8.35: 9.35 Бойд
эртеңи, 2 класс, Хоора
биле суурда кышкы аягы
8.55: 9.55 Эртең таймалы-
лык фильм, 9.05 Англи да-
1-ги чылы, 10.05 Англи
дыт, 2-ги чылы, 10.35
11.45 Тогуз, 8 класс, 1-
чүс чылдыр оюн културу
чы, 11.05 «И. Сельвински
Орунугу эгези», Телефильм,
12.15 Телефильм, «Мейер-
хольд», 13.15 Концерт,
14.50 — 15.00 «Эртеңги
Сибирь», Киножурнал, 16.35
Хаак спорту, Делегер че-
мониады, 15 км. Херези-
нер,

КЫЗЫДАН

18.30 Урутларга фильм,
18.45 Медзелер, 18.50 М
дзелер, 18.55 «Тыва ТВ ч
лап тур», Эрге-хоюлу я
деканалы, 19.55 Чарлада
МОСКВАДАН

20.00 «Тамчытыгы эл
нар, чаштары», 20.15 «Э
е-шар эртенде», Тел
фильм, 20.45 Бичи к
церт, 21.00 «Е», 21.45
РСФСР-ник Дээди Совет
ни сессиясында, 23.45-
01.00 «Эрги Журнаци
Уран-чечен телефильм,

КИНО

ФЕВРАЛЬ 3-ТЕ

«НАЙБАЙРА»: «Зеленая
губа» (ФРГ-Гана) 9,00,
10, 15,20, 17,30, 19,40,
21,00 (ГДР) 13,20 шам
ода.

Видеозал: «Поиск» 10,30,
12,30, 14,30, 16,30, 18,30
шактарда.

«ПИОНЕР»: «Конек-Гор-
ный» 9,30, 10,40, «Конек

атамана» (2 сериялыг) 12,00,
20,40, «Беспрел» 14,50,
16,50, 18,50 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Приключе-
ния рыжего Майкла» 14,20,
16,20, «Закужем за маши-
ной» 18,40 шактарда.

«ВОСТОК»: «Сети любви»
(2 сериялыг, Индия)
13,30, 16,10, 19,00 шам
тарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Берег спа-
сения» (2 сериялыг) 16,00,
18,40 шактарда.

Улус депутаттарының Мөңгү-Тайга район Совети, күн күсүмөн, партия райкому, септелге туугуз уястоку, бир дирекциясы, партия, профсоюз, организациялары күн-айымдын хоолуну, СӨКН бежигичи:

Тайга Дойгаксина УСПУНУН

Бир болган бар аараша Мөңгүнин дыйнаттышаан, төрөлүгүн болган чок кижилеринге ханы кажымдалын төрөлгөтөл, бир

Индекс 54241.

ТЕЛЕФОННАРЫ: ♦ редактор — 3-34-34. ♦ орда-
начылары — 3-33-91; 3-34-17; ♦ приемная —
3-34-26. ♦ харысмадалык секретары — 3-34-92.
♦ оралачылары — 3-34-93. Күндүзгө чейинки
кино-организматизм бөлүмү идеология — 3-36-82.
3-36-25. ♦ Советтер аялымы — 3-34-98. 3-41-23.
депутат — 3-34-49. 3-36-73. ♦ көзгө аялыгы —
3-41-16. ♦ культура — 3-39-15. 3-37-11. социал-
айтышчылар — 3-34-57. репортёрлар бөлүмү —
3-34-39. ♦ чатына кииздиз — 3-39-03. ♦ ошуга —
3-34-93. корреспондент — 3-37-11. үндүрүчүлөр —
2-27-41. ♦ голун келбейн барганда — 2-32-75.
бухгалтерия — 3-43-41.

Солун вторник, сред
четверг, пятница, суб
бота хуннеринде үнөр
Чылаа 260 катан үнөр
Хемчээли 2 паралла
амазы,
Типаж 27800 акз

Тыва АССР-нин Ном үндүрер тер. полиграфия
болгаш пом сазынын херектеринин талазы биле
куруне комитетинин типографиясы. Кызыл. Шетин.
кин болгаш Кравченко кудумчузу, бажы № 1.

Чагыр № 51.